Vabariigi Valitsuse 6. jaanuari 2011. a määrus nr 2
„Gümnaasiumi riiklik õppekava“
Lisa 11
(Vabariigi Valitsuse 23.02.2023 määruse nr 18 sõnastuses)

Valikõppeaine „Majandus- ja ettevõtlusõpe“

1. Üldalused

1.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Majandus- ja ettevõtlusõpetuse kursusega taotletakse, et õpilane:
1) saab aru ühiskonnas toimuvatest nähtustest ja protsessidest ning vastastikustest seostest nii üksikisiku, ettevõtte, riigi kui ka rahvusvahelisel tasandil;
2) omandab teadmisi majandusest ja ettevõtlusest, probleemide lahendamise ja uurimise oskusi ning kujundab ettevõtlikku, keskkonda väärtustavat ning säästvat eluhoiakut, mis võimaldab tal olla ettevõtlik kodanik, kompetentne töötaja, teadlik tarbija ja eetiline ettevõtja;
3) mõtestab ettevõtlus-, töö- ja karjäärivõimalusi, lähtudes enda huvidest, eesmärkidest, arengupotentsiaalist, oskustest ja keskkonnast, rakendades loovust, uuendusmeelsust ja riskijulgust;
4) analüüsib ettevõtete, riikide ja maailmamajanduse kujunemist ning toimimist, mõistab üksikisiku, ettevõtete ja riikide koostööd ja vastutust globaalsete probleemide lahendamisel ja jätkusuutliku arengu tagamisel.

1.2. Õppeaine kirjeldus

Majandus- ja ettevõtlusõpetuse valikkursused selgitavad majanduse põhialuseid ja ühiskonnas toimuvaid majandusprotsesse, ettevõtluse rolli inimeste ja ühiskonna vajaduste ja probleemide lahendamisel. Kursuste sisu aitab paremini mõista inimese ja keskkonna vastastikuseid seoseid ning ressursinappust, mis sunnib riike, ettevõtteid ja inimesi tegema väga erinevaid valikuid ning langetama õiglasemaid otsuseid säästva eluviisi kasuks.
Õpilased saavad teavet ettevõtja ameti ja erinevate elukutsete, elukutsetele esitatavate nõuete ja erinevate töövormide kohta, analüüsivad tööturu nõudmisi ja pakkumisi, töötaja ja tööandja (ettevõtja) rolli, õpivad nägema ja hindama oma soove ning võimalusi elukutsevalikuks.
Õpitav materjal esitatakse võimalikult probleemipõhiselt ja õpilase igapäevaeluga ning majanduses toimuvaga seostatult.
Majandus- ja ettevõtlusõpetuse valikaine koosneb kahest kursusest: „Majandusõpetus“ ja „Ettevõtlusõpetus“, mõlema maht on 35 tundi.
Majandusõpetuse kursus on jagatud seitsmeks suuremaks teemaks: majanduse olemus, nõudmine ja pakkumine turul, inimene kui ressursside omanik, ettevõtlik töötaja ja rahatark tarbija, ettevõtlus, raha ja finantsmajandus, valitsuse osa majanduses ja rahvusvaheline majandus.
Ettevõtlusõpetuse kursus on jagatud neljaks suuremaks teemaks: ettevõtluskeskkond, ettevõtte alustamine, turg ja turundus ning finantsid

1.3. Võimalusi lõiminguks, üldpädevuste arengu toetamiseks ja õppekava läbivate teemade käsitlemiseks

Majandus- ja ettevõtlusõpetuse valikkursused võimaldavad lõimingut kõigi riiklikus õppekavas olevate ainetega. Väga oluline on lõiming matemaatika ja informaatikaga, eesti ja võõrkeelte, geograafia ja teiste loodusainetega, ajaloo- ja ühiskonnaõpetusega ning need valikkursused toetavad karjääriõpet ja elukutsevalikut.
Üldpädevusi kujundatakse õpilaste ja õpetajate vahelises koostöös ning lõimingus teiste õppeainetega. Näiteks: õpilase teabe ja tehnoloogiapädevuse arendamiseks kasutatakse õppes nüüdisaja tehnoloogilisi vahendeid ja veebikeskkondi; matemaatikapädevust toetavad tabelite, diagrammide lugemine ja koostamine, majandusarvutused; suhtluspädevust toetavad

funktsionaalne lugemine, info analüüs, arutlus- ja esinemisoskuse kujundamine, sõnavara täienemine erinevate infoallikatega töötamisel, teemakohaste mõistete tundmine; enesemääratluspädevust toetab enda isikuomaduste ja ettevõtlikkuse hindamine ning analüüs.
Läbivad teemad: Elukestev õpe ja karjääri planeerimine – ettevõtliku töötaja ja ettevõtja karjäär; Tehnoloogia ja innovatsioon – uudsete ideede leidmine ja tehnoloogia võimalused nende elluviimiseks, IKT vahendite kasutamine; Keskkond ja jätkusuutlik areng – ressursside nappus ja jätkusuutlik kasutus, keskkonnasäästlik tootmine ja tarbimine; Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus – aktiivne osalemine rühmatöös, äriidee või projekti teostamisel; Väärtused ja kõlblus –tarbija vajaduste mõistmine, ettevõtja eetika; Teabekeskkond ja kultuuriline identiteet – info leidmine kohaliku ettevõtluse kohta, kultuurilisi eripärasid arvestav ettevõtluskeskkond

1.4. Õppetegevuse kavandamise ja korraldamise põhimõtted

Kahe valikkursuse maht on 35 + 35 tundi. Kooli eripärast lähtuvalt ja teemade süvendatud käsitlemiseks saab mõlemat valikkursust laiendada 70 tunnini, kokku 140 tunnini.
Õppetegevust kavandades ja korraldades lähtutakse õppekava üldpädevustest, eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega. Õpetaja võtab aluseks majandusõpetuse ja ettevõtlusõpetuse valikkursuste kavad ja õppeprotsessi kirjeldused, arvestab enda pädevust (nt on õpetajal majandusharidus, hea projektijuhtimise või ettevõtlusalane kogemus), kooli ja piirkonna võimalusi ning õpilaste ettepanekuid.
Majandus- ja ettevõtlusõpetuses rakendavad õpilased nüüdisaegseid infotehnoloogilisi õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid, kasutavad, analüüsivad ja hindavad mitmesugust ajakohast statistikat. Õpitav materjal esitatakse võimalikult probleemi- ja tegevuspõhiselt ning seostatult õpilase igapäevaeluga ja majanduses toimuvaga. Õppeprotsessis on olulisel kohal uurimuslik tegevus, arutelu, diskussioon, ajurünnak, väitlus; rollimäng, rühmatöö, projektides osalemine, praktilised ülesanded, õppekäigud ettevõtetesse ja asutustesse, kohtumised erinevate elukutsete esindajatega koolis ja nende töö jälgimine töövarjuna töökohal; allikmaterjali, info ja juhtumite kriitiline analüüs, referaatide ja lühiuurimuste koostamine jms.
Vähemalt viis tundi mõlema ainekava mahust on soovitav rakendada erinevateks kohtumisteks ja õppekäikudeks vastavalt kohalikele võimalustele. Õppetegevuse kavandamisel on soovitav planeerida koostööd erinevate partneritega ning võimaluse korral lõimida õpet programmide ja õppematerjalidega, mis toetavad ettevõtlikkuspädevuse, finantskirjaoskuse ja või ettevõtlusega tegelemiseks vajalike pädevuste arengut.
Majandusõpetuse valikkursuse maht on 35 tundi, kuid kooli soovil ja võimaluse korral saab teemasid põhjalikumalt käsitledes jagada kursuse kaheks osaks- mikroökonoomika ehk isikliku majanduse ja ettevõtluse teemadeks ning makroökonoomika ehk riigi ja rahvusvahelise majanduse teemadeks, kogumahuga 70 ainetundi. Majandusõpetuse üheks õppevormiks on majanduse modelleerimise ülesannete lahendamine, mis võimaldab õpilastel omandada majanduse põhiprintsiipide vahelisi seoseid. Majandusõpetus võib anda sisendi uurimusliku töö läbiviimiseks gümnaasiumi lõpetamise tingimusena.
Ettevõtlusõpetuse valikkursuse maht on 35 tundi, mida saab vastavalt valitud võimalustele suurendada 70 tunnini. Ettevõtlusõpetus tugineb ettevõtlusõppe programmi raames välja töötatud ettevõtluspädevuse mudelile. Ettevõtlusõpetus võib anda sisendi praktilise või uurimusliku töö läbiviimiseks gümnaasiumi lõpetamise tingimusena.
Ettevõtlusõpetuse kursuse läbimiseks saab kasutada järgmisi võimalusi:
1) õpilasfirma programm, mille raames viiakse läbi praktiline tegevus ettevõtte loomisest kuni lõpetamiseni;
2) äriplaani või ärimudeli koostamine, mille käigus tehakse teoreetiliselt läbi ettevõtte loomiseks vajalikud etapid äriideest finantsarvutusteni;
3) õpetaja võib omal valikul kombineerida eelnevaid meetodeid – osa õpilasi osaleb õpilasfirmas, teised teevad projekte jne;

4) kool ja õpetaja valivad ise meetodid ja oma õpetamise teekonna, kuidas ainekavas nimetatud õpitulemusteni jõuda.
Kool ja õpetaja võivad kooli võimalustest ja eripärast lähtuvalt majandust ja ettevõtlust õpetada lõimitult, ühtse ainekava alusel.

1.5. Hindamine

Valikaine õpitulemuste hindamine lähtub gümnaasiumi riikliku õppekava üldosas toodud hindamisalustest ja teistest hindamist reguleerivatest dokumentidest, sh kooli õppekavas sätestatud hindamisjuhendist. Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute või numbriliste hinnetega. Hindamise aluseks on töö iseseisev sooritus, loovus ja vormistamise korrektsus. Hindamise eesmärk on saada ülevaade õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust ning kasutada saadud teavet õppe tulemuslikumaks kavandamiseks. Hinnatakse teadmisi ja nende rakendamise oskusi, loovust ülesannete lahendamisel, üldpädevuste saavutatust, sh õpioskusi. Olulisel kohal on kujundav hindamine, mille kaudu arendatakse arutluse, põhjendamise ja seoste loomise oskust, õpilase iseseisvat ja rühmatööd, kirjalike tööde vormistamise nõuetega arvestamist ja üldist korrektsust.
Majandusõpetuse kursuse hinne võib kujuneda kontrolltööde, praktiliste tööde ning iseseisvate tööde või ettekannete hinnetest ja hindamisel arvestatakse kooli hindamisjuhendit.
Sõltuvalt valitud õpetamismeetodist võib ettevõtluskursuse sooritada lõputöö, õpilasfirma tegevusaruande, äriplaani esitamise ja kaitsmisega või kontrolltööde, praktiliste tööde ja hindamisülesannete tulemuste esitamisega iga teema kohta.

1.6. Õppekeskkonna kujundamise põhimõtted

Õppekeskkond toetab kavandatavate õpiväljundite saavutamist, soodustab loovust ning kriitilise mõtlemise oskust, arendavate ülesannete lahendamist ja praktiliste tegevuste läbiviimist igapäevaeluga seostatult.
Õpilaste teabe ja tehnoloogiapädevuse arendamiseks kasutatakse õppes tehnoloogilisi vahendeid, sh IKT võimalusi.
Kool korraldab õpet vastavalt püstitatud eesmärkidele ning selleks valitud meetoditele. Õpet viiakse läbi klassis, kus saab rühmatöö tegemiseks mööblit ümber paigutada, kasutada internetiühendust ning näidata audiovisuaalset materjali.
Õppe sidumiseks igapäevaeluga võimaldab kool õpet ja õppekäike väljaspool kooli (nt ettevõtetes, asutustes) ning erinevate elualade spetsialistide kaasamist õppe läbiviimisesse.

2. Kursuse kava

2.1. Kursus „Majandusõpetus

2.1.1. Kursuse õpitulemused ja õppesisu

Õpitulemused

Kursuse läbinud õpilane:
1) mõistab ja selgitab majandusringlust ja majandussüsteeme, turumajanduse põhimõtteid ja kasutab majanduse põhimõisteid;
2) tunneb kodumajapidamiste ressursside ja isiklike oskuste tähtsust toimetuleku eeldusena;
3) teeb eesmärgipäraseid säästlikke valikuid tarbimisel ja finantsteenuste kasutamisel;
4) tähtsustab haridust ja elukestvat õppimist karjääriteel ja tööturul, oskab vormistada elulookirjeldust ja kaaskirja;
5) tunneb ettevõtluse põhimõisteid, analüüsib ettevõtete rolli turumajanduses;
6) selgitab kvalifitseeritud tööjõu, innovaatilise tehnoloogia ning ressursside efektiivse ja keskkonnasäästliku kasutamise otsest mõju tootlikkusele;
7) mõistab raha väärtust, analüüsib keskpanga rolli raharingluse korraldajana ning kommertspankade ülesandeid maksete teostajana ja vahendajana raharingluses;

8) mõistab üksikisiku ja ettevõtte kohustusi riigi ees, maksude tähtsust ühiskonna toimimisel ning valitsuse poliitikat majandusliku stabiilsuse, riigikaitse, ühishüviste ja sotsiaalse turvalisuse tagamisel;
9) hindab Eesti majanduse arengusuundi ja võimalusi rahvusvahelises majanduses, mõistab jätkusuutliku majanduse globaalseid eesmärke ja probleeme, väärtustab keskkonda.

Majanduse olemus (5 tundi)
Õppesisu
Soovid ja vajadused. Nappus ja kompromiss, alternatiivkulu. Majandusringlus. Majanduse põhivalikud: Mida? Kuidas? Kellele? Tootmistegurid: loodusressursid, inimressursid ja kapital. Tootmisvõimaluste piir. Turumajanduse alused: eraomand, hinnasüsteem, turukonkurents. Majandussüsteemid: turu-, käsu-, tava-, ja segamajandus. Majandusteaduse harud mikro- ja makroökonoomika.
Põhimõisted: nappus, alternatiivkulu, kompromiss, kasumimotiiv, tootmisvõimaluste piir, konkurents, mikroökonoomika, makroökonoomika

Nõudmine ja pakkumine turul (3 tundi)
Õppesisu
Nõudlus, pakkumine, tasakaaluhind, nõudluselastsus, hinnamõju. Pakkumise ja nõudluse tabelid ja graafikud. Nõudluse ja pakkumise muutused, neid mõjutavad tegurid. Turuhind ja turu tasakaal, defitsiit ja ülepakkumine.
Põhimõisted: Nõudlus, pakkumine, tasakaaluhind, nõudluselastsus, hinnamõju, defitsiit, ülepakkumine.

Inimene kui ressursside omanik, ettevõtlik töötaja ja arukas tarbija (6 tundi)
Õppesisu
Isiklik ja pere eelarve. Pere ressursside rakendamine. Arukas rahakasutus, säästmine, laenamine, investeerimine, pension ja kindlustus. Tarbija ja arukas tarbimine, tarbijakaitse.
Tööjõud ja tööhõive tööturul, tööpuuduse liigid. Nõuded haridusele ja pädevusele töökohal, oskuste ja kogemuste tähtsus, elukestev õpe ja isiklik areng. Tööle kandideerimine, elulookirjelduse ja kaaskirja koostamine, töölevõtu vestlus. Erinevad lepingulised töövormid. Palgad. Maksud ja maksed töötasult. Töötaja, juhi ja alluva rollid. Töösuhteid reguleerivad õigusaktid.
Põhimõisted: investeerimine, liitintress, tööturg, töötaja, tööandja ja töötu, CV ja kaaskiri, tööleping, käsundus- ja töövõtuleping, renditöö, kaugtöö, sotsiaalmaks, tulumaks, töötuskindlustusmakse, pensionikindlustusmakse.

Ettevõtlus (5 tundi)
Õppesisu
Kasumimotiiv ja ettevõtlikkus. Äriideed ja ettevõtte edutegurid. Innovatsiooni, tehnoloogia, tootlikkuse ja kvalifitseeritud tööjõu tähtsus ettevõtluses. Ettevõtte vormid Eestis. Ettevõtte alustamine ja rahastamine. Toodete ja teenuste hinna kujunemine. Turg ja turundus. Ettevõtete väärtpaberid ja börs. Vastutustundlik ja sotsiaalne ettevõtlus. Ringmajandus. Ettevõtluse roll majandusringluses ja riigis.
Põhimõisted
Ettevõtlikkus ja ettevõtlus, äriidee, ärimudel ja äriplaan; FIE, osaühing, aktsiaselts, täis- ja usaldusühing, tulundusühistu, frantsiis, iduettevõte; MTÜ ja sihtasutus; vastutustundlik ja sotsiaalne ettevõtlus; ringmajandus; algkapital, omakapital ja võõrkapital, börs; omahind, innovatsioon ja tootlikkus, mastaabisääst, kvaliteet; turundus, sh digiturundus, sihtrühm ja väärtuspakkumine; ettevõtte tasuvus ja kasum. Ettevõtte palgafond ja maksud- käibemaks, sotsiaalmaks, tulumaks.

Raha ja finantsmajandus (5 tundi)
Õppesisu
Raha funktsioonid ja roll majanduses. Pangandussüsteem, keskpanga ja kommertspankade ülesanded raharingluses. Finantsasutuste pakutavad teenused. Eesti ja eurosüsteemi rahanduspoliitika. Finantssüsteemi toimimine- raha väärtuse muutumine ja hinnastabiilsuse tagamine, inflatsiooni ja deflatsiooni mõju majanduses. Tarbijahinnaindeks.
Põhimõisted: raha funktsioonid, raha aegväärtus, eurosüsteem, hinnastabiilsus, inflatsioon, deflatsioon, tarbijahinnaindeks, krüptovara.

Valitsuse osa majanduses (5 tundi)
Õppesisu
Valitsuse roll majanduses ja ülesanded turu reguleerimisel. Riigieelarve moodustamine, tulud ja kulud. Eesti riigi eelarve, eelarve puudujääk ja riigivõlg. Erinevad maksusüsteemid, nende eelised ja puudused. Otsesed ja kaudsed maksud Eestis, maksupoliitika. Fiskaal- ja monetaarpoliitika. Majanduse tsüklilisus, valitsuse roll riigi stabiilse arengu tagamisel.
Põhimõisted: välismõjud, ühishüvised, riigieelarve; proportsionaalne, progressiivne ja regressiivne maksusüsteem, otsesed ja kaudsed maksud; fiskaal- ja monetaarpoliitika, majandustsüklid.

Rahvusvaheline majandus (5 tundi)
Õppesisu
Riikide võrdlemine ja rühmitamine erinevate majandusnäitajate alusel: sisemajanduse kogutoodang, inimarengu indeks, tarbijahinnaindeks. Rahvusvaheline majandus, riikide suhteline ja absoluutne eelis, spetsialiseerumine. Kaupade eksport, import, kaubanduspiirangud. Rahvusvahelised maksed -valuutad, valuutaturg ja vahetuskursid, maksebilanss ja jooksevkonto. Rahvusvahelised majandusorganisatsioonid, Euroopa Liit ja vabakaubandus. Globaliseerumine maailmamajanduses, riikide erinev arengutase ja tööränne, ressursside ammendumine ja keskkonnaprobleemid. Jätkusuutlik majandus ja õiglane kaubandus.
Põhimõisted: sisemajanduse kogutoodang (SKT), inimarengu indeks (IAI), tarbijahinnaindeks (THI); suhteline ja absoluutne eelis, spetsialiseerumine; vabakaubandus ja kaubanduspiirangud- tollimaks, kvoodid, standardid, dumping; maksebilanss ja jooksevkonto; globaliseerumine, jätkusuutlik majandus, õiglane kaubandus;

2.2. Kursus „Ettevõtlusõpetus“
2.2.1. Kursuse õpitulemused ja õppesisu
Õpitulemused
Kursuse läbinud õpilane:
1) mõistab, analüüsib ja hindab erisuguseid võimalusi ettevõtluseks;
2) on ettevõtlik ja tunneb ettevõtluse põhimõisteid;
3) teab, mida teha oma ettevõtte asutamiseks ja juhtimiseks;
4) suhtub positiivselt ettevõtlusesse ning oskab hinnata endas ettevõtjale vajalikke omadusi ja neid arendada;
5) saab aru turgude toimimisest ja kavandab turundusstrateegia;
6) koostab lihtsa ärimudeli, hindab vajalikke ressursse ja kavandab nende kasutamist;
7) mõistab ja selgitab majandusringlust ja maksusüsteemi, teeb eesmärgipäraseid valikuid finantsteenuste kasutamisel.

Ettevõtluskeskkond (5 tundi)
Õppesisu

Ettevõtlikkus ja ettevõtlus; ettevõte, ettevõtja roll ja vastutus; ettevõtluskeskkond, ettevõtluse võimalused ja riskid; äriidee ja selle kavandamine, rühmatöö tähtsus (ülesanded, vastutus, tööjaotus, aja planeerimine); ettevõtluse rolli ja olulisuse mõtestamine ühiskonna toimimisel.

Põhimõisted

Ettevõtlikkus, ettevõtlus, äriidee, tööandja, ettevõtluskeskkond, SWOT analüüs

Ettevõtte alustamine (9 tundi)

Õppesisu

Ettevõtlusvormid, ärimudeli või äriplaani koostamine ja analüüsimine, ettevõtte asutamise tingimused ettevõtte põhikirja jt asutamiseks vajalike dokumentide koostamine, ettevõtte tegevuse planeerimine, ressursid (tööjõud, tooraine, kapital), kasum, ettevõtte tasuvus ja selle hindamine enda ärimudelis.

Põhimõisted

Ettevõtluse põhivormid FIE, osaühing, aktsiaselts täis- ja usaldusühing, tulundusühistu, frantsiis, iduettevõte; MTÜ ja sihtasutus ettevõtluses; sotsiaalne ja vastutustundlik ettevõtlus, ringmajandus; algkapital, ressursid, investeerimine, ärimudel ja äriplaan, strateegiline juhtimine, missioon, visioon; väärtuspakkumine, ettevõtte tasuvus.

Turg ja turundus (10 tundi)

Õppesisu

Nõudlus, pakkumine ja turu tasakaal, konkurents, turunduse eesmärgid ja -tegevused. Toote ja teenuse, tarbija ja turu analüüs, sihtrühma määratlemine ja turundustegevuste valimine. Konkurentsi analüüs ja turueeliste selgitamine. Turundusmeetmed ja reklaam. Ärieetika.

Põhimõisted

Turundus, müügistrateegia, reklaam, turu segmenteerimine, sihtrühm, digiturundus; nõudlus, pakkumine ja turu tasakaal, konkurents, bränd ja kaubamärk.

Finantsid (7 tundi)

Õppesisu

Ärimudeli või Õpilasfirma tulude ja kulude arvestus, ressursside säästlik kasutus, püsi- ja muutuvkulud, omahind ja müügihind, töö tootlikkuse ja kvaliteedi tähtsus hinna kujunemisel; majandusarvestuse põhimõtted ja reguleerivad õigusaktid, eelarve, bilansi ja kasumiaruande koostamine.

Põhimõisted

Finantseerimine ja investeerimine, eelarve, püsi- ja muutuvkulud, omahind, tootlikkus, bilanss, aktiva, passiva, käive, maksud ja maksed.